

Negen denkers en schrijvers vormen een redactie. Hun leeftijd varieert van 23 tot 40 jaar. Ze zijn met zes vrouwen en drie mannen en hun culturele achtergrond is verschillend. Wat ze delen is een grote nieuwsgierigheid naar nieuwe ontwikkelingen in de kunstwereld, in het bijzonder het theater en de dans. Ze hebben een kritische houding naar de traditionele media, waar zij openheid en bevoegenheid missen en waar mensen lijken te zijn vastgelopen in oude patronen van kunst kijken en beoordelen. Zij willen het anders.

Hun werk, journalistieke activiteiten of studie verrichten ze binnen uiteenlopende netwerken - die van studenten, jonge kunstenaars en theatermakers, dramaturgen, beleidsinstanties in de cultuursector, vaktijdschriften en maand- en weekbladen.

Het zijn vertegenwoordigers van een nieuwe generatie
journalisten

kunstkritici

kunstbeschouwers

voor de tijd en duur van het project waarvan dit cahier het resultaat is onder de noemer:

Een nieuwe generatie cultuurjournalisten

Laten we wel zijn: kunstenaars maken ook zonder critici theater en dans en het publiek heeft lang niet altijd de pers nodig om te komen. Maar de beroepsgroep van theater- of danscritici is niet onaanzienlijk en dus laten kunstenaars zich met hen in. Omdat (positieve) aandacht in de media nou eenmaal aanzien en status geeft. Omdat journalisten en critici een beeld van hun werk creëren, dat een rol speelt in de netwerken waar keuzes gemaakt worden over wie een kans krijgt en wie niet. Omdat ze een belangeloze betrokkenheid verlangen, al is dat met een ambivalent gevoel van haat/liefde. Kunstenaars willen reflectie op hun werk, vinden die bij een enkele criticus en realiseren zich dan tegelijk wat ze meestal missen.

Het publiek laat zich minder gelegen liggen aan de pers. Het leest, kijkt, luistert maar gaat uiteindelijk zijn eigen weg - eerder geleid door straat-, werk- en huiskamerrumoer dan het woord van de recensent. Een groot deel van het jonge publiek laat zich zelfs uitsluitend leiden door mond-op-mondreclame; kunst trekt hen aan als het rond gonst.

De kritiek, de theater- en danskunst en het publiek leven - op een zeldzame oprisping van hartstocht of woede na - in een nogal gezapige driehoeksverhouding. Dat ligt niet aan de kunstenaars. Want in het theater en de dans bruist het van leven en rumoer. De recente toestroom van vrouwelijke kunstenaars en het nu groeiende aantal jonge kunstenaars dat een eigen circuit met eigen opleidingen, eigen presentatievormen en een hongerig publiek opbouwt, maken dat veel niet meer vanzelfsprekend is. In de historie van de dans en het theater werden de normen gesteld voor wat goede en slechte kunst is, gelden die nog? Kwaliteit, jazeker, maar wie bepaalt dat? Wie is amateur en wie professioneel kunstenaar? De grenzen tussen kunstdisciplines vervagen, kunstenaars kijken over de grenzen van de kunstwereld naar andere maatschappelijke terreinen en gaan daar allianties aan.

Het ligt ook niet aan de relatie tussen kunstenaar en publiek. Na enige terugloop in voorafgaande jaren neemt het aantal bezoekers voorzichtig weer toe. Gaat het theater die nieuwe bezoekers blijvend aan zich binden? Lukt het de behoefte aan vermaak en collectief beleven om te buigen in waardering voor het vakmanschap van kunstenaars en de ruimte voor reflectie en genot die voorstellingen bieden? Kunstenaars zoeken hun publiek op in wijken en buurten. Schouwburgen en theaters zetten alles op alles om nieuwe publieksgroepen te bereiken.

Dynamiek te over om bevlogen of op zijn minst betrokken over theater en dans te kunnen schrijven. Het mag de verhouding tussen de partijen niet baten. Dat heeft natuurlijk zijn oorzaken. Het publiceren over theater en dans is ook gewoon een bedrijfstak, met alle sociale en economische wetten van dien. Soms hebben deze een progressieve kracht, maar veel vaker een behoudende werking. De kans dat de kunstkritiek het gaat verliezen van de in de media werkzame krachten is groot. Nu al worden de recensies steeds meer uit de krant geweerd ten gunste van het sappige, persoonlijke interview, de nieuwsfeitjes en een enkel langer achtergrondartikel - als het meezit.

De confrontatie die door de kunstwereld in fora, discussies en debatten gezocht wordt leidt tot nog toe tot slechts defensieve reacties bij de traditionele media. Is het tijd voor een scheiding? Of kan er nog iets veranderen? Om zo'n veelomvattende en niet geringe vraag te beantwoorden kan het soms helpen om alle bezwaren tussen droom en daad voor even opzij te zetten en een experiment te doen. Dit project is zo'n experiment.

Het organisatorische kader van het initiatief vormen het project *Carrières of barrières in de kunsten* van Theater Instituut Nederland en het randprogramma *De Context* van het Holland Festival 2003. Binnen het eerstgenoemde project worden dit seizoen een aantal expertmeetings georganiseerd. Eén daarvan is gewijd aan de processen van beoordeling en selectie binnen de kunstwereld, waarin bepaald wordt wie de kansen krijgt. Het experiment dient als input voor deze conferentie. Voor het Holland Festival geldt het experiment als een investering in de kwaliteitsverhoging van de theaterkritiek. De derde partner is de Phenix Foundation, in de persoon van Özkan Gölpinar. De Phenix Foundation doet mee met het doel nieuw talent te stimuleren en het denken over het begrip kwaliteit een impuls te

geven De drie organisaties, het Ministerie van OCenW en de Van Bijleveltstichting maken het financieel mogelijk de proef te doen.

Stel dat je alle behoudende krachten uitschakelt en een redactie vormt die alle mogelijke vrijheden heeft. Wat brengt dat? Nieuwe wijzen van kijken? Andere opvattingen over het vak van criticus? En als je daarbij ook het regelmatig terugkerende pleidooi voor diversiteit in raden, commissies, besturen enzovoort serieus neemt? Maken vrouwen en mannen die zijn opgegroeid in de vanzelfsprekendheid van een multiculturele samenleving andere selecties en oordelen zij verschillend van de generaties voor hen?

De workshop *Een nieuwe generatie cultuurjournalisten* is de proeve van een mogelijkheid.

De redactieleden laten zich met niet al te veel moeite vinden. Van de vijftientig benaderde kandidaten blijken uiteindelijk negen beschikbaar en ook geschikt.

We vragen hen het vak van schrijven over theater en dans opnieuw te bezien in de context van de huidige culturele ontwikkelingen en na te denken over wat in de toekomst de middelen en mogelijkheden zijn om met een zo groot mogelijke groep van mensen te communiceren over die theater- en danskunst.

Als tegenprestatie bieden we hen workshops aan van kunscritica Anna Tilroe en taalkundige Agnes Verbiest, deelname aan een *pilot*-onderzoek naar de persoonlijke aspecten bij de beoordeling van kunst en gratis Holland Festival-bezoek. De redactieleden hebben de mogelijkheid lunches en andere ontmoetingen te arrangeren met wie zij maar als belangrijk en waardevol zien.

De opdracht luidt: bezoek, waardeer en meet het Holland Festival 2003 naar eigen criteria.

De vrijheid en ongebondenheid van de redactie leiden tot uiterst zorgvuldige overwegingen en hoogst radicale opties. Het meest besproken item is het mechanisme van de huidige critici en journalisten om de praktijk van kunstenaars met een immigratie-achtergrond van aandacht uit te sluiten of te beoordelen op een wijze die hun werk geen recht doet. Binnen de redactie zelf leidt dat mechanisme regelmatig tot heftige discussies. Het onderlinge verschil in opvattingen en doen en laten komt snel boven tafel en kleurt de vergaderingen. Doch, de stelling dat de tolerantie van verschillen de creatieve output van een groep vergroot, gaat ook voor deze redactie op. De grote en kleine gevechten doen elk redactielid even van de bekende weg afslaan, óf om met meer helderheid in het hoofd op de vertrouwde weg terug te keren, óf om nieuwsgierig nieuwe wegen in te slaan.

Dit schoolschrift presenteert de som van het werk van negen individuen en het surplus van een redactie die in gedrevenheid niet onderdoet voor het theater en de dans dat ze beschouwde. Het werd vormgegeven door een vertegenwoordigster van een spiksplinternieuwe generatie in een andere beroepsgroep. Anne-Sofie Thomsen studeerde in juni 2003 af aan de Rietveld Academie in Grafische Vormgeving.

'Sans passion, il n'y a pas d'art,' zei Henri Matisse.

Maaïke van Geijn, researchmedewerker bij het Holland Festival

Sonja van der Valk, projectleider *Carrières of barrières in de kunsten*, Theater Instituut Nederland

Langs de lijnen van een experiment

I. Agenda

De redactie probeert heldere ideeën te formuleren over de verhouding kunstenaars - publiek - media. Wat betekent het om het vak van cultuurcriticus uit te oefenen? Hebben de media de macht die kunstenaars ze toeschrijven? Hoe werken de mechanismen in de bedrijfstak die theater- en danskritiek heet?

De agenda van een onderzoek: samenstelling Derk Walters en Maaïke van Geijn

II. Zinnenprikkelend radicaal

In iedere discussie over beoordelings- en selectieprocessen in de kunst valt de term 'kwaliteitscriterium'. De opvatting dat kwaliteit een objectief gegeven is, moet met het huidige diverse aanbod herzien worden. De kijkwijze van de criticus is maar één en dat moet hij of zij de lezer duidelijk weten te maken. Daar zijn manieren voor. Laurien Saraber nam twee jonge kunstenaars mee naar *Água* van Pina Bausch en *Donde Mas Duele* van Ricardo Bartís.

III. De kracht van de omhelzing

Kunstenaars overtreden voortdurend de grenzen van hun discipline. De kwaliteitsnormen die gelden binnen een bepaalde kunstdiscipline voldoen niet meer om deze kunstuitingen te beoordelen. Katrien Otten, op de hoogte van ontwikkelingen in de beeldende kunst, probeert grip te krijgen op *Enfants de Nuit* van Jean-Michel Bruyère, theater noch beeldende kunst. Hoe moet je dan de kwaliteit beoordelen?

IV. Grond onder de voeten

Voor de redactie is de mate van geëngageerdheid van een kunstwerk een belangrijk criterium. Maar zo simpel is deze stellingname niet, want wat is de inhoud van het begrip engagement in een tijd waarin de referentiekaders van kunstenaar en toeschouwer hemelsbreed kunnen verschillen? Mercita Coronel bekeek met die vraag in haar achterhoofd een reeks voorstellingen in het Holland Festival.

VI. De 'Kant-en-klaar'-generatie

Het Holland Festival neemt zelf stelling in het debat over kwaliteit door in haar programmering kunstenaars een plaats te geven die hun wortels in de populaire cultuur hebben. Het festival probeert daarmee ook een nieuwe groep bezoekers te trekken. Derk Walters sprak onder meer met rapper Def P en wijst Ivo van Hove op de ambivalenties in zijn op zich prijzenswaardige streven naar een breder en jonger publiek.

VII. Elite

Elitaire kunst contra populaire kunst: ook de redactie in dit experiment ontkomt niet aan het debat daarover. Anna Rottier, zelf actrice en theatermaakster, houdt een pleidooi voor het elitaire karakter dat het Holland Festival wordt toegeschreven en stelt voor een onzinnige discussie te beëindigen.

VIII. De economie van de theaterbelevens

Bestaat er, zoals vaak beweerd wordt, werkelijk een kloof tussen wat het grote publiek verlangt en wat kunstenaars bieden? Het publiek wil uit, wil genieten en iets meemaken. Cecile Brommer constateert dat juist het theater de laatste jaren aan dat verlangen tegemoet is gekomen, zonder zich in artistiek opzicht deemoedig te buigen.

IX *Gast in de Kast*, het audiovisuele gastenboek voor publiek

In Nederland zijn het de professionele beoordelaars die een kunstwerk het officiële kwaliteitsstempel geven. Neem je de inmiddels enorme hoeveelheid publieksprijzen in ogenschouw, dan lijkt het publiek andere maatstaven te hebben. Bart Krieger en Eve Hopkins vertegenwoordigen het standpunt dat de

mening van het publiek net zo serieus genomen moet worden als die van de professionele kijker. Zij stellen *Gast in de Kast* voor, plek voor de stem van het publiek.

X. Internet en het einde van de theaterkritiek

Over een aantal jaren wordt het beroep van recensent bijgezet in het vakje 'vroeger, weet je nog wel'. Wie wil weten of een voorstelling of expositie de moeite waard is om te bezoeken zal dan op internet de mening van 'peers' peilen. Aldus het radicale toekomstbeeld van Simon van den Berg, oprichter en redacteur van www.moose.nl. Betekent dat het einde van de kunstkritiek? Juist niet, beweert hij.